

EL PAS DE LA PESTA BUBÒNICA PER CANET DE MAR (1649-1654) I L'ORIGEN DE L'ADVOCACIÓ A LA MARE DE DÉU DE LA MISERICÒRDIA

Sergi Alcalde i Vilà

La pesta bubònica de mitjans del segle XVII, altrament denominada pesta negra, va estendre's com la pólvora per les comarques catalanes, sobretot pel litoral. L'origen sembla trobar-se a l'Alger (Argèlia), documentant-se ja a la península l'any 1647, concretament a Alacant. La transmissió segurament es va fer mitjançant la navegació.

D'Alacant, en poc temps passà a terres andaluses, i l'any següent ja havia contagiats regions del regne d'Aragó i Catalunya. Com és d'esperar, la plaga va anar pujant per les terres del principat, arribant a Tortosa el gener de 1650, i el febrer del mateix any a la ciutat de Tarragona. D'aquí, degut a la llarga tradició i pròsper comerç de cabotatge pels ports catalans, s'estengué a terres gironines, infectant primerament la Vall d'Aro i Sant Pere Pescador, i estenent-se per gairebé tot l'Empordà, fins arribar a aquell mateix any 1650 a la ciutat d'Olot i fins hi tot a Camprodon.

El "contagi" va anar baixant cap a terres de la Selva i del Maresme, així com de les comarques tarragonines anava pujant, encerclant com si d'unes pinces es tractés la capital catalana. A finals del 1651 ja s'havien donat els primers casos al Vallès Oriental i Maresme, i en poques setmanes va escapolar-se dins de Barcelona.

Aquella dècada, i agreujant la problemàtica, el nostre país patí dos grans i traumàtics esdeveniments més. Per un costat, una llarga i contínua guerra civil (Guerra dels segadors 1640-1652), amb presència permanent de soldats i destacaments a la nostra vila que, comportà inclús, el desplaçament del lloc de reunió del Consell municipal a una localització privada d'un dels seus membres, donat que la ubicació de costum, que era la Torre de Mar, havia estat ocupada per un dels destacaments de soldats. Segons una de les actes del Consell de 1649, mostra que aquells soldats s'enduien el que volien, i feien múltiples

maldats, dient: “*Item se ha determinat i resolt que los senyors Jurats miren de cercar satisfer als que prengueren fiada per la tropa de cavalleria [que] passà a 27 de juny prop passat, deixant a són albedrio lo que’ls apetesqué fer mes convenient....*”

I per altra banda, una greu sequera que va arruïnar completament la producció agrícola de la zona, especialment de cereal, produint una gran penúria alimentària, tant de la població com dels animals de treball, com cavalls i mules, doncs al no produir-se el cereal, tampoc hi havia palla per les bèsties. No és d’estranyar doncs, llegir en la majoria de les actes del Consell de la Universitat de Canet (especialment entre 1650 i principis del 1651) la necessitat de comprar el primer carregament de blat que es trobi, sigui quina sigui la seva procedència. Així trobem l’anotació “*Item se ha determinat que Joan Marges vaja a Tordera per tractar un blat [que] se [ha] encomanat. Item que vaja a Barcelona Jaume Vendrell, Jurat en Cap [per] a treurer llicència per comprar blat per la Universitat i per comprar palla per la Universitat*”.

Analitzant els llibres d’actes del Consell de Canet sobta observar que es comença a tractar el tema de la pesta, també dita “contagi”, a mitjans del 1649, concretament a la reunió del 20 d’agost. Doncs com es veurà més endavant el primer cas o referència de la malaltia a la nostra Vila es localitza en el testament del passamaner Joan-Pau Pirós, del 30 de juny de 1651, on s’anomena que el document és “*Pres est testament en el lloch ahont esta purgant*”.

Per tant és probable que aquell mateix 1649 el Consell rebés una notificació o ordre del Batlle de la baronia de Montpalau, en aquell moment ocupat per l’Honorable Joan Torredemer, alertant l’imminent arribada del “morbo o contagi” a la zona, i determinant que les poblacions preparessin els mecanismes oportuns per fer-li front.

Els representants de la Universitat de Canet no es van fer pregar, doncs en l’acta abans referida del 20 d’agost van acordar unànimement “... *que sien elegits quatre morbés porque aquestos allanen las dificultats [que] oferirà per rahó del morbo, als quals donan ple poder i facultat a tots junts, tres, dos o un, per allanar dites dificultats i la guarda..... elegint morbés a Joan Pica, Cristofol Llauger, Jaume Oller i Moní i Josep Major*”. Pel que sembla, i almenys en absència de cap altre acte que en faci referència, aquesta recent creada institució del “Consell del Morbo” no va haver d’actuar fins gairebé un any després.

I és que, molt possiblement, els nostres avantpassats no sabien ni que, ni com es produïa el contagi. Actualment gràcies als estudis sabem que la pesta bubònica es transmetia per la picada de les puces procedents dels rosegadors (sobretot les rates), o per alimentar-se amb la carn d'animals que tinguessin la infecció. La denominació de bubònica o negra era a causa dels bultets o fístules que es formaven en els ganglis, especialment en les zones limfàtiques (aixelles, coll i cervicals...etc), de colors ennegrits i blavosos, amb símptomes que es caracteritzaven per l'adoloriment d'aquests ganglis, febre, mal de cap i calfreds.

Les notícies que la greu malaltia s'anava apropant feien témer el pitjor, i l'amenaça que es propagués per la vila segurament va crear certa alarma social, especialment entre els càrrecs polítics, com eren els Jurats i els Consellers de la Universitat. Així, a l'acta del 28 de juliol del 1650 el Consell acorda gran nombre de decisions referents al "contagi". Primer creu oportú bloquejar els accessos al nucli urbà, amb un intent d'evitar que el trànsit diari pel camí ral, tant en direcció a Girona com cap a Barcelona, prengui contacte i es relacioni amb els habitants de la vall. Per portar-ho a terme bloquegen els extrems de la població i modifiquen el traçat de la via, desviant-la i fent-la vorejar per d'aleshores nucli urbà. Per fer-ho es van col·locar a cada extrem de la població unes petites casetes de vigia amb guardes, amb la finalitat de desviar als transeünts i només deixar entrar els estadants i habitants de la Vila. L'acord diu així : *"... que se fassa una barraca al capdevall del plà y una altra a la Crehueta, per fer guarda del morbo, y sie mudat (redirigit) lo camí per la riera de Vall de Martra, i per la costa den Niella, i darrera casa den Palom i per casa de Pere Goday, per lo pas den Marges i dret a la Crehueta tapant cada un las afrontacions conforme lo camí se assenyalarà"*.

La segona decisió va ser la de renovar la "Junta o Consell del Morbo". Així, potser esperant un increment de feina, i segurament preveient una prolongada presència de la malaltia als nostres contorns, també s'acorda la creació de dos càrrecs més, la d'administradors. Es van elegir per aquest nou càrrec a *"misser Joan Pau Major, lo vell, i misser Josep Vendrell seculari"*, a més s'autoritza als nous morbers *"als quals o en la major part d'ells se'ls dona plens poders per determinar les coses convenientes a cerca del morbo, als quals los guardas hajan de obeir i estar sota llurs ordres, sots la pena que lo Batlle los posarà"*.

Per últim, i tercera decisió, s'aprecia que els mecanismes d'autoritat piramidal es comencen a evidenciar, diàriament es preveu que s'elegeixi d'un cap de la

guarda, càrrec rotatiu que es materialitza de la següent manera: *“que vajan cinch homens de guarda cada nit de ronda, dels quals hajan d’haver un cap de casa i que antes d’anar a la guarda se hajan de presentar davant de algú dels senyors Jurats a fi de elegir un cap i los demás hajan de estar subjectes al que [se] anomenarà cap”*.

Sembla desprendre's dels texts que els membres del “Consell del Morbo” en molts dels debats i decisions tenien evidents discrepàncies, per reconduir la situació, i a mode de semblança al Consell de la Universitat de la Vila, a l'acte del 21 d'agost del 1650 s'acorda la creació de la figura d'un cap, el “Batlle del Morbo”. Aquest s'elegiria per sorteig entre els “Morbers”. D'aquesta manera sabem que el primer “Batlle del Morbo” de Canet va ser “misser Josep Martines”, *“...tret per sort, i que ací sie batlle del morbo, feta extracció per ordre del senyor Jutge”*.

Es molt probable que aquell acord inicial de crear unes “barraques” o llocs de control a les entrades de la població no es va portar a terme, doncs a l'acte del 27 de novembre de 1650 tornem a trobar referències, on pel que sembla urgeix realitzar les variacions previstes al traçat del Camí ral i la creació dels petits habitacles de control. L'acte conclou afirmant *“que se dóna plens poders als senyors del morbo [per] que tanquen la vila amb lo millor modo i forma d'ells ben vista, a gastos de dita Universitat, i mudar (reconduir) los camins a ells ben vist i fer una barraca per los guardas del morbo”*.

I és que el següent any 1651 ja no va començar amb bon peu, va ser el segon any de la gran sequera, i per tant d'escassetat d'aliments, sobretot per la manca del creixement dels cereals. No és estrany que no hi hagi cap de les actes del Consell que no debatien sobre la necessitat de cercar, per les millors vies i mecanismes, el subministrament de blat a la Universitat, per la posterior distribució a la població. I com que les males notícies no solen anar soles, aquell 1651 a Canet va ser l'any de la primera dada referent a persones “contagiades”.

Inicialment les persones que tenien els símptomes eren traslladades a un indret a l'extraradi del nucli urbà i posades en “purgació”, és a dir, el que amb l'argot actual en diríem “quarantena i en observació”.

La primera dada d'un “empestat” correspon al testament del passamaner canetenc Joan-Pau Pirós, realitzat el dia 30 de juny del 1651, a la part final del document, s'acostumava esmentar el lloc on es prenién les darreres voluntats

del testador, normalment era a la rectoria o a la casa del moribund. En aquesta ocasió s'hi pot llegir “*Pres est testament en lo lloch ahont [se] estava purgant*”.

Lamentablement la precarietat i desconeixement inicial van fer que molts dels malalts patissin greument fins aconseguir el descans de la mort. Així, la família Pirós va ser la primera damnificada amb el traspàs a la nostra població. El 15 de juliol del mateix any moria l'esmentat Joan-Pau Pirós, i fan constar que “*morí en la purga*”, i dos dies després, el 17 de juliol, traspassà la seva muller Gerònima Buscarons, amb la mateixa anotació de “*morí en la purga*”. Aquestes van ser les dues primeres víctimes canetenques del contagi.

L'acte del 4 de juliol del 1651 renovava el Consell de morbers, sortint elegit Batlle del morbo el “*company de misser Martines, Pau Miralles saastre*”, i cap de la guarda el “*company del senyor doctor Vendrell, Antoni Llobet saastre*”. És curiosa la lectura de l'elecció d'aquests dos nous càrrecs, en el qual hi figura dues vegades la denominació de “company”, segurament és tractava d'una forma de nominació intrínseca de l'escrivà, de fer constar el lloc que ocupava l'elegit en el moment de prendre l'acord. D'aquesta manera ens podem imaginar dins de la Torre o Força de Canet, amb el Consell assegut al voltant del seu perímetre circular, i que al costat del nou batlle de morbo Pau Miralles hi havia (el company) Josep Martines que deixava el càrrec, de manera doncs que, vol dir ‘en companyia de l'antic morber’.

D'aquella reunió també en podem destacar que el “contagi” ja devia haver afectat cert nombre dels veïns de la vila, doncs s'hi aprecia l'absència d'algun membre del Consell municipal, concretament un dels tres Jurats de la Vila. Podria ser per atzar però, entre els acords hi trobem una anotació que ens fa pensar que el neguit de contraure la malaltia era tal que la població evitava sortir al carrer. Així podem llegir: “*Item se ha resolt que tots los de Consell [des]pres de ser convidats, per hora se atents i anar per Consell, tocada la campana i no vindrà [en] una hora [des]pres, que sien executats (multats) ab tres lliures premisiblement i dintre la hora los que falten que toquen tantes batallades com faltaran homens de Consell*”. I acaben l'acta amb un crida massiva que desconcerta només de llegir-la, i manca més informació per determinar si es va fer degut a la pesta, o era per precaucions pels continus allotjaments de destacaments de soldats, el fet és que s'acorda: “*Item se ha resolt que se fassa fer una crida sots la pena ben vista que los estants i habitants se previngan amb las armas i municions dins del termini als Senyors Jurats ben vist*”.

La situació es devia complicar atès que el nombre de contagiats augmentava diàriament, i els encarregats d'actuar i dirigir la situació, és a dir, els membres del “Consell del morbo”, molt probablement per la por de contraure ells la pesta declinaven actuar com a tals. Així ho podem llegir a l'acta del Consell municipal del 10 de juliol del mateix 1651, en la qual es va trametre una denúncia desesperada a les autoritats del terme de Montapalau per l'absentisme dels responsables. Diu així: *“Que se envia al senyor Jutge o Governador donant-li rahó de que los morbers i batlle de morbers elegits per lo Consell no volen exercir lo càrrec, a los que se'ls ha manat exerceixin”*.

La problemàtica de negar-se a exercir el càrrec per part dels morbers va durar uns quants dies més, i no és fins l'acte del 13 de juliol del 1651 quan *“que los morbers elegits amb la determinació feta a 4 del present i corrent mes i adiunt del Batlle de morbo sien ací confirmats en lo dit càrrech i si no vol resistir-se fassa diligència assistescan per medi de julivia (devia ser un poder especial) donant-los tot poder ple i facultats que a los tals morbers és acostumat donar, i que lo Batlle del morbo seguesia la determinació [que] faran los morbers i no se puga donar entrada a persona alguna que se supsita de venir d'alguna part dubtosa que los senyors morbers no i sien cridats”*.

Aquesta mateixa acta també ens proporciona una dada curiosa referent al lloc de purgació, (lloc que posteriorment es convertirà en l'anomenada morberia), i al funcionament quotidià de la població canetenca en aquella circumstància. I és que aquell indret es va protegir perimetralment, a mode d'emmurallament, amb una entrada única, per tal de poder vigilar-ne tant l'accés com la sortida. Així trobem escrit: *“Que sia donat un segell amb les claus, a modo de les claus de Sant Pera (es refereix a les claus parroquials) al Batlle del morbo, per a que tota y qualsevol persona que prendrà polissa de sanitat del senyor Jurat le hajan de anar a picar en casa de dit Batlle de morbo amb lo dit segell, amb ditas claus a dit y efecte que dit Batlle de morbo sàpiga la tal persona ahont anirà per a poder donar rahó als dits morbers porque quan torni se mire si va ben despedit (expedit)”*. I més endavant anomena *“que nos done entrada a persona alguna [que vingui] de casa den Catà i den Lligada, fins altra cosa sia ordenat. Item que a mossen Joan Serra cirurgià i aquella persona que són entrats avui a casa den Catà sels done purgació los dias ben vistos als senyors morbers i Batlle de morbo los aparezca deixant-ho a sa coneguda”*.

Aquesta és la primera referència documentada dels dos llocs destinats a morberia, que serien a Can Catà, molt possiblement de les Figueres, és a dir sota mateix de l'actual Castell de Santa Florentina. I a Can Lligada que, per les nostres indagacions es trobava en la zona canetenca de la Vall de Can Figuerola. Veiem també que apareix una “polissa de sanitat”, aquest devia ser un document acreditatiu individual, d'escassos dies de validesa, en el qual un dels Jurats del Consell de morberia reconeixia l'estat de salut del sol·licitant, i s'hi feia constar que havia passat el reconeixement que demostrava la manca de símptomes de l'epidèmia. Finalment, el document es devia signar amb la marca o “Segell” corporatiu del Consell del morbo. És curiós contemplar les pautes que se seguien, mostrant una preocupació evident pel fet que els que entraven a la morberia quan sortissin poguessin contagiar a la resta de població. Per tal d'evitar-ho, recomanen que s'identifiquin al Batlle de morbo i declarin quin indret volen visitar, i de tornada, com a mesura sanitària, se'ls “*miri si va ben despedit*” (expedit en el sentit de degudament reconegut), és a dir, que se'ls faci un reconeixement per veure que no s'han contagiat i, si es creia oportú, com el cas del cirurgià Serra i els seus acompanyants, restessin en observació uns quants dies.

Pel que feia a les persones que tenien els símptomes confirmats, l'organització que vetllava pel morbo, determina “*que los morbers i Batlle del morbo no pugan donar purgació a persona alguna que primer non donen rahó als Jurats y Consell*”. Per tant, això ens demostra que encara que hi havia un estament encarregat de les funcions i tasques referents a l'epidèmia, finalment qui autoritzava l'accés als llocs de purga eren els Jurats i membres del Consell de la Universitat de la vila.

Quan el sol es ponía, es clausurava el nucli urbà pel temor que de nit, els forasters incontrolats poguessin introduir el contagi i es propagués més ràpidament. Això devia desesperar als inexperts Jurats i Consellers, perquè acaben aquella acta dient “*Que en servei horari de la nit nos puga acollir persona alguna, ni obrir las portas, que vinga de fora, ço és forasters que si són de la vila sen done rahó acceptant-ne los que vindran de treballar de sas propietats*”.

Els llocs d'afinament de malalts devien tenir unes condicions pèssimes. La solució portada a terme passava per l'aprofitament de les antigues masies de Can Catà i Can Lligada per reconvertir-les en hospitals improvisats on probablement els familiars subministraven regularment queviures o elements d'avituallament

com roba i llençols. Com que el més mínim contacte dels malalts amb gent inexperta podia comportar una propagació exponencial de la pesta, com a forma de precaució a l'acte del 16 de juliol del 1651, el Consell aprova “*que se elegiran quatre persones per guarda en las casas den Lligada pagés i den Catà pagès,..... pagadas del cost de la Vila, comensant-se lo dia d'avui endavant fins i tant se sia determinat altra cosa*”.

Amb d'alts i baixos, la situació es va reconduir. Si observem el llibre d'òbits de 1651 només localitzarem tres baixes pel “contagi”, el matrimoni Pirós-Buscarons ja esmentat, i Joan Lligada pagès, molt possiblement el propietari del Mas Lligada, reconvertit en un hospital de campanya improvisat. Lligada va ser enterrat al cementiri de l'església parroquial de Canet el 27 de novembre. En la seva partida de defunció apareix la breu referència: “morí de contagi”.

De la poca mortalitat del 1651, passem al 1652 quan, les defuncions a causa de l'epidèmia ja comencen a ser considerables. De les tres víctimes del 1651 (totes majors d'edat) passem a les 48 del 1652, de les quals 12 eren menors de 13 anys i 36 majors d'edat. L'any següent encara va ser pitjor, podríem anomenar-lo com “el nefast 1653”. Aquest any, els òbits s'incrementen desorbitadament, assolint una xifra total de 137 morts, dels quals 60 van ser infants i 77 adults. En aquest període, a diferència dels primers temps en què els òbits se centraven més en persones residents a la perifèria de la vila, afectant sobretot a la pagesia, a partir d'aleshores la pesta no va fer distincions, les víctimes eren tant treballadors per compte propi i bracers, botiguers, mercaders i fins hi tot algun dels membres del Consell Municipal.

La primera acta amb presència de la pesta de l'any 1652, correspon a la del 18 de gener, quan es renova la Junta o Consell del morbo. Com que hi havia dos indrets destinats a morberia, es van elegir dos Batlles de morbo, un per cada recinte. Sortiren elegits el sastre Antoni Llobet i Antoni Antich i Goday que era pescador. Donant-los-hi “*plens poders de fer lo que a ells ben vist los serà, en tot lo que tocarà en coses del morbo, tant de mar com de terra...*”.

No sabem perquè, però uns quants mesos després, en l'acta del 21 d'abril, “*se ha fet altra elecció de morbers*”, de la qual d'entre els nous membres del Consell del morbo en resultaren elegits Salvador Roig pescador i en Barthomeu Clausell.

Segons es desprèn de la seqüència de les actes, la comissió del Consell del morbo es renovava periòdicament, i ‘el càrrec’ només durava tres mesos. Potser això era degut a les circumstàncies de l’epidèmia i es tractava d’una imposició dels propis Consellers per evitar un risc prolongat, degut al tracte continuat amb les persones de major risc que eren les que servien a les morberies (cirurgians, frares, cuineres..etc). El fet és que, en l’acta del 14 de juliol, es torna a renovar el Consell de morbo, i foren elegits Salvador Alió i Bernat Misser.

Com que l’any avançava, i les baixes cada vegada eren més considerables, el Consell de la Vila, i amb un intent d’evitar el possible contagi durant les reunions, acorda realitzar les sessions en un indret divers de la Torre del Consell. L’edificació obligava estar afinats en una estança, plegats els uns i els altres, i es va cercar la solució de celebrar les actes a l’aire lliure, i en un espai de dimensions considerables, més que per higiene que encara no es coneixia per superstició, atès que hom pensava que el pas de l’aire dispersava les “miasmes” i el contagi no era tan fàcil. Així doncs, s’acorda realitzar les trobades a “l’era del Mas Cabanyes”, coincidint amb el fet que Jaume Cabanyes era el Jurat en Cap de la Vila. D’aquesta manera, a partir d’aleshores, en les següents actes i reunions del Consell al inici quan es descriu el lloc on es reuneixen anomenen: *“Convocat i congregat lo Consell de la Vila de Canet en la era del senyor Jurat Cabanyes, per no poder-se ajuntar ahont se acostuma de ajuntar-se per respecte del contagi...”*

Així a l’acta del 24 de novembre del 1652, la primera realitzada a l’era del Mas Cabanyes, es renova la junta del Consell del morbo, sortint batlles Jaume Macià major i Miquel Batlle. Atorgant-los com era costum les facultats per a exercir els seus càrrecs i demanant-los que conduïssin *“al metge i cirurgià per lo contagi de dita Vila quant a ells los serà ben vist i per fer purificar les cases d’ells ben vist, i per donar recapta a totes les cases [que] estaran amb necessitats, i per conduir purificadors i per fer enterrar los que moriran...”*. Per tant aquestes ratlles ens indiquen que la pesta s’havia introduït en moltes de les cases de la població, i això implicava la purgació dels caps de casa afectats, amb la repercussió d’incapacitat de treballar les terres o realitzar els oficis, que era el sostén diari de les famílies. Les purificacions es realitzaven amb “purificadors”, que no eren altra cosa que encensers rudimentaris, on s’hi cremaven plantes aromàtiques i cordes ensofrades. L’enterrament dels morts era una altra problemàtica, moltes vegades perquè els propis enterradors ja havien

mort a causa de la pesta, o perquè, per por al contagi, es negaven a recollir les víctimes: de fet aquesta era una funció d'alt risc. El cas és que, moltes vegades era la pròpia família qui s'havia de fer càrrec personalment de sebollir el parent mort. Així ho trobem en l'òbit d'Esteve Janer, bracer de 55 anys, celebrat el dia 14 de novembre de 1652, on es descriu: *“mort per sospita de contagi, i per dit efecte lo enterraren de nit los de casa sua”*.

Les properes reunions del Consell municipal es faran amb la manca de quòrum del Consell. Molts dels membres declinen l'assistència a les reunions per por que algun dels presents pogués estar malalt. Així s'inicia l'acte dient: *“la menor part del Consell per no poder ajuntar el número, sent per causa del contagi...”*. Davant l'absentisme, el Consell ha de buscar el nombre d'assistents entre altres elements de la població. Així a l'acta del 27 de novembre hi assisteixen *“las personas següents: misser Jaume Major batlle de morbo, Jaume Vendrell morber, Jaume Torró i Pere Soler”*. En quant a la negació d'assistència, la Universitat de la vila no té altre alternativa que denunciar els absentistes públicament. Amb decisió unànime de tots els presents determinen que: *“se prenga numero (nota) de los que han faltat a dita congregació i los que són preses les veus en casa dels de Consell amb companyia del senyor Jurat Cabanyes i de l'escrivà baix infrascrit [Pau Golard], són los següents: Jaume Major Sala, Pere Bertran, Barthomeu Cruanyes, Salvador Ferrer clavari i Salvador Roig pescador”*.

És curiós destacar que aquesta acta és la última del 1652, i la següent correspon al 2 de març de 1653. Per tant, el Consell de la Vila, va estar més de cinc mesos sense reunir-se. Coincideix aquest temps amb el canvi d'any, i tal i com ja s'ha comentat anteriorment, a l'augment considerable del contagi i mortalitat de 1653. La por de les persones a contraure la malaltia devia ser tal que fins i tot evitaven transitar pels carrers, i això va obligar a aturar el sistema corporatiu municipal.

L'acta del 2 de març del 1653 és breu i senzilla, tracta de la manca de blat i de la necessitat de mantenir als contagiats isolats, controlant l'entrada i sortida dels recintes, permetent l'accés únicament a les persones autoritzades prèviament pels Jurats de la Vila, el Batlle del morbo o els morbers.

El manteniment i pagament dels sous dels treballadors, el subministrament de provisions, i el cost de les obres realitzades als indrets de les morberies, anaven a càrrec de la Vila i com és pot entendre fàcilment, els recursos no abundaven

massa. Amb un intent desesperat per buscar liquiditat, el Consell reunit el 9 de març determina que *“vaja Joan Fabregas a Hostalrich per suplicar al senyor Governador que decreta fins a sis mil lliures per les necessitats que ofereix a esta nostra vila pel contagi”*. Pel contingut de les actes posteriors deduïm que, malauradament, el viatge de Joan Fàbregas a la capital del Vescomtat de Cabrera va ser infructífera i van haver de buscar la tradicional solució dels crèdits a particulars. Així es desprèn del contingut d'alguna de les actes que, el canetenc Jaume Macià, havia assumit a compta seu el cost d'alguna de les derrames. Per tant, la Vila quedava en deute amb el benefactor i a les reunions hi surt *“que miren lo compte del senyor Macià, per lo que té gastat per la morberia i salaris del doctor i cirurgià....”*. I en altre acta es fa esment: *“Que es pagui al senyor Jaume Macià un compte del que ha gastat dit senyor per la morberia, doctor en medicina, cirurgià i fossers.... lo qual compte suma mil trescentes i quinze lliures i sis sous”*.

Degut a que en moltes famílies els caps de casa havien estat víctimes de l'epidèmia, o bé estaven enclaustrats a les morberies, altrament anomenades també Misericòrdies, feia que per poder portar aliment a les llars, les mares i criatures d'escassa edat havien de fer-se càrrec dels treballs del camp. Això comportava una precarietat de la salut dels joves, amb la conseqüent reducció de les defenses corporals, i l'augment de probabilitat d'infectar-se. El Consell en l'acta del 29 d'abril del 1653 no dubta en determinar *“que's torna la guarda del morbo conforme anava antes, i per la Creueta i al Pla no pugan enviar [als] minyons ni [a les] dones i això en pena de trenta lliures”*.

Degut al gran nombre de contagis i defuncions, sembla que es va decidir reestructurar les dues morberies, i unir-les en un únic indret al voltant de l'antic temple parroquial, aleshores denominada com a l'església vella. Aquest recinte es trobava al cap de munt de la població, entre la zona urbana i les masies que iniciaren el primer veral habitat de la Vall. Per a poder-ho habilitar es van haver de incautar algunes cases de l'entorn per tal de destinar-les a dependències. D'aquesta manera, el metge, el cirurgià, cuineres, frares i capellans i d'altre personal podien dedicar-se a la seva tasca sense moure's d'aquell enclavament. Les víctimes també eren enterrades en el mateix indret atès que, a l'entorn de primitiva l'església parroquial encara subsistia l'antic cementiri de la vila. En alguns dels testament i actes notariais referents a empestats, trobem que s'especifica que les seva roba es troba al forn, és a dir, destinades a ser cremades. Això significa que els elements sanitaris havien comprès que una de les causes

del contagi era la reutilització de la mateixa roba dels empestats (sobretot si aquesta contenia alguna puça) tant per part dels membres sobrevivents de la mateixa família, com pel mercat de roba de segona mà, molt habitual des d'època medieval. No podem confirmar-ho amb certesa, però no és estrany que prop d'aquella morberia, (a l'entorn del noviciat dels Missioners del Sagrat Cor popularment denominat com "els Pares"), hi havia el forn per a la cocció de ceràmica dels Goday, i es probable que s'utilitzés per a cremar de les robes dels contagiats.

Si analitzem el llibre d'òbits d'aquell 1653, ens adonarem que a partir de l'últim terç de l'any, el nombre baixes comença a disminuir, per tant ens fa pensar que l'epidèmia, encara que no resolta ni solventada mèdicament, començava a remetre. Aquest fet ve reforçat per l'acord pres en l'acta del 22 de juny del 1653 on s'anomena que "*es fassa judicar per sos homens experts los danys se han donat a la casa de Joan Nogueras que la Vila lo havia presa per morberia*". Lamentablement els repunts devien ser constants, perquè les propietats del pobre Nogueras van tornar a ser punt de mira del Consell, així a l'acta del 20 d'agost del mateix any es determina: "*que es prengui la casa de Joan Nogueras i Plana, i la de Bernat Farran per morberia*", ampliant-se també el nombre de morbers, passant de tres a quatre.

En aquella mateixa reunió també es pactà la vinguda de dos pares caputxins per tenir cura espiritual i administrar els sagraments i necessitats als malats confinats. Hem pogut identificar a diversos clergues que van assistir als infectats, cal destacar doncs: fra Felip del Bonsuccés, fra Narcís Arderol, i els seglars Gabriel Bosch, Joan Cases, Miquel Moragues, August Font, Miquel Vilar, Benet Caudell, Joan Queixant, Salvador Albrich, Barthomeu Vila, el Dr. Josep Gimbert i Mns. Barthomeu Subrià que, tot hi que era rector de Sant Salvador de Breda vivia a Canet arran de la repressió de la postguerra dels Segadors. L'acta també apunta la necessitat de llogar dues persones per fer de fossers i enterrar als difunts del indret.

Com es pot suposar, les decisions del Consell moltes vegades no tenien l'aprovació de tots els seus membres. La decisió de la unificació en una única morberia tenia algun detractor, podem apreciar una nota al marge de l'acta on apareix: "*Jaume Paratge és de contra parer en rahó de fer la morberia a la montanya*".

La malaltia finalment va minvar, l'últim òbit relacionat amb els contagis d'aquest tràgic trienni va ser premonitòriament el 30 de desembre del 1653, quan es van celebrar els oficis de la jove donzella Eulàlia Ferrer, que traspassà a l'edat de 18 anys. A partir d'aleshores, en els següents anys apareix algun òbit puntual, però molt dilatadament fins al 1690.

L'any 1654 va començar amb millors expectatives, aquell any no hi va haver cap víctima per la malaltia. La morberia seguia funcionant, però cada vegada amb menys malalts. Al gener de 1654, el Consell de la Vila es va reunir per renovar l'organització del morbo. En aquella ocasió van elegir morbers: Barthomeu Cruanyes i Casalins, Pere Pujades, Antoni Parera ferrer i Joan Plana teixidor, i Batlle del morbo Josep Martines.

L'última acta on es parla de l'epidèmia és la del 20 de juliol del 1654, en aquella reunió celebrada a casa del conseller Jaume Macià, no pel perill del contagi, sinó perquè la Torre del Consell estava ocupada per un destacament militar. Les decisions d'aquesta trobada reflecteixen la renovació del Consell del morbo, elegint com a Batlle a Joan Marges, i un acord quelcom singular, la de *“poder donar refresc amb alguns soldats de passatge i donar-los alguna cosa per fer-los passar...”*. Això ens mostra que, malgrat que la població havia patit en els últims anys una greu epidèmia, les collites havien estat nefastes i la societat es trobava anímicament destrossada, les guerres continuaven, els destacaments passaven contínuament, fent com es pot imaginar de les seves, i les disposicions militars no miraven ni tenien present el patiment que això comportava als civils.

A finals d'any, a l'església parroquial de Canet es va celebrar un solemne “Te Deum”, en acció de gràcies per la desaparició de la malaltia, amb assistència de tota la població i el clergat local, format pel Rector Mn. Pujades, Mn. Major, Mn. Vrió, Mn. Misser, Mn. Taradell, Mn. Francesch Vendrell i Mns. Barthomeu Roig. Hi mancaren Mn. Salavador Goday i el rector de Breda Mn. Barthomeu Subirà que no havien sobreviscut a l'epidèmia.

El tràgic pas de la pesta per Canet, entre 1651 i 1653 va deixar un total de 188 víctimes mortals, de les quals 72 van ser infants i 116 majors d'edat. Aquesta va ser una suma esgarrifosa que, forçosament hauria d'influir i molt fortament en tots els actes socials, econòmics i sobretot religiosos dels propers anys de la població i no sabrem mai les persones afectades que per sort van poder

sobreviure a l'epidèmia, ni els estralls de damnificats familiars com per exemple el cas dels germans Miquel i Lluís Buscarons i Rocosa, d'onze i quatre anys respectivament, que van veure com l'any 1653 morien a causa del "contagi" els seus pares Gabriel i Marianna, i després de diversos actes notariais els donaven a càrrec dels seus oncles materns Miquel i Josep Rocosa, pagesos, de la veïna població de Sant Iscle de Vallalta.

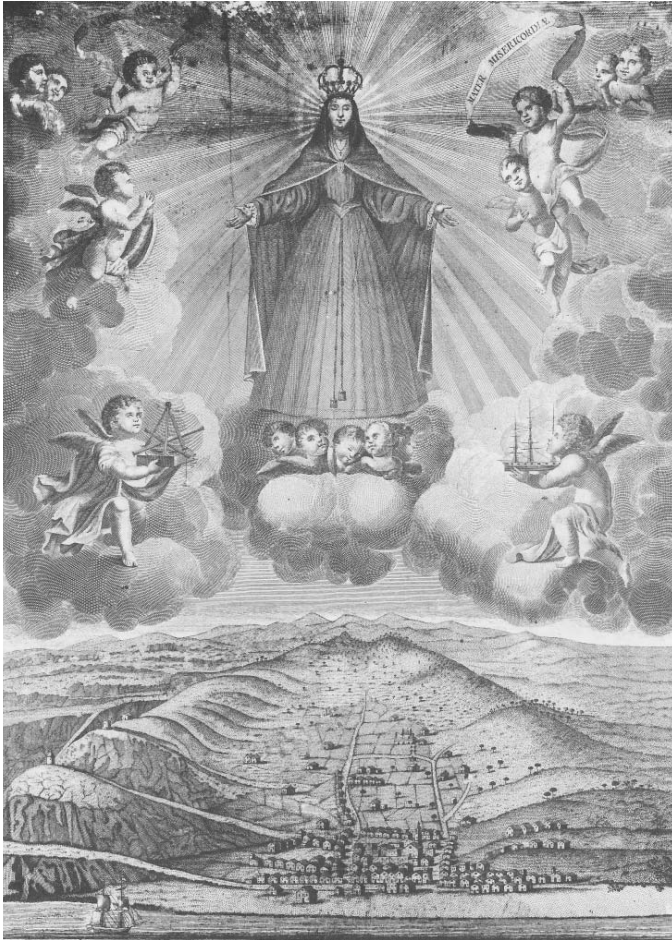
De ben segur que, passat els anys, el vell fossar de l'antiga església s'havia de convertir en un camí de pelegrinatge i visita a tots els difunts enterrats durant el terrible contagi, i segurament també aniria creixent progressivament la devoció vers la vella església. Si tenim present que, aquelles morberies també es solien anomenar Misericòrdies, doncs, finalment aquesta atenció, era l'únic a que podien aspirar els contagiats. Trobem casos semblants a Barcelona, on encara resta dempeus la Casa de Misericòrdia, o la de la capital osonenca, aquesta última per a realitzar serveis socials encarats a la dona.

Per tant no és estrany que, aquella capella que per molts va servir d'assistència espiritual a la Misericòrdia (morberia) de Canet es convertís en poques dècades en la "capella o església de la Misericòrdia". Aquest fet, lligat a la llegenda oral on es narra que l'ermità del moment, que es deia Geroni Saladriga, durant aquella greu plaga infecciosa va demanar pietat davant l'antiga i alhora petita imatge d'una Verge del Roser, que estava col·locada en un retaule a la nau lateral del temple. Segons sembla aquesta imploració es va realitzar a finals de l'any 1654, per tant coincidint amb el declivi de la malaltia. La superstició popular va començar a venerar aquella Verge que, per denominació de lloc es va convertir en "la Mare de Déu de la Misericòrdia". Aquest és l'origen de l'advocació mariana de la nostra població.

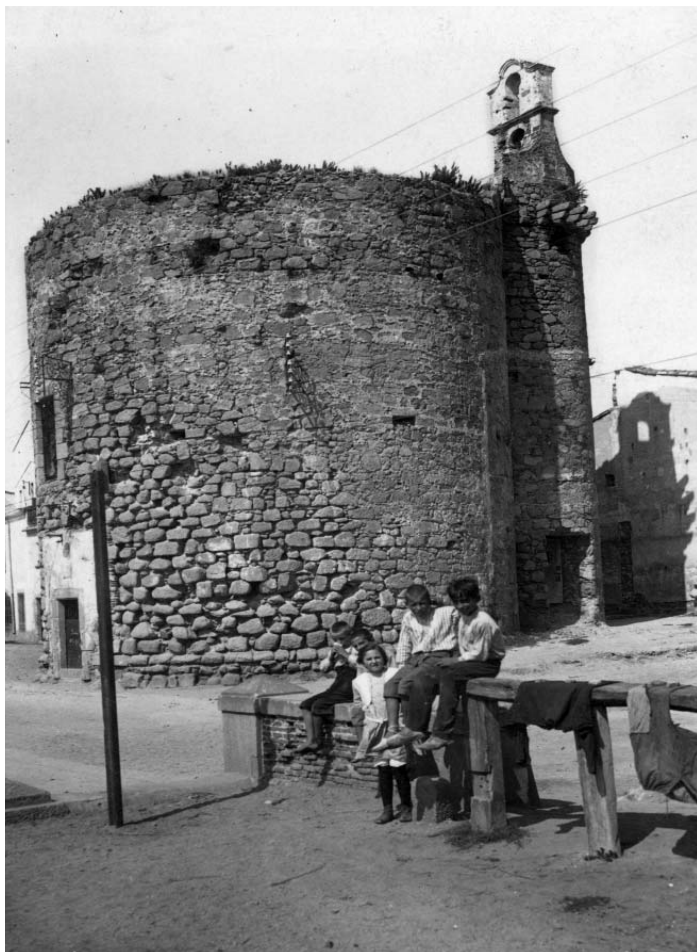
Així, no va passar gaire temps perquè es donés el primer document que es refereix a "*nostra Sra de Misericòrdia*". El trobem en un codicil testamentari del 20 de setembre de 1663, en el qual Maria Ferrer, viuda del fuster Salvador Vendrell disposa: "*Vull i mano que en continent seguit mon òbit a llohor y gloria del meu sufragi y repòs de la mia ànima y altres de que jo tinch obligació, las quals estaran detengudes a les penas del purgatori me sian celebradas deu missas a nostra Senyora de Misericòrdia*". A partir d'aquest moment, el mot Misericòrdia, i la referència a la imatge de la Mare de Déu i a l'indret, comencen a sorgir i a fer-se quotidianes en el vocabulari i documentació de la població.

El fervor popular vers aquella petita imatge va fer decidir al Consell en acta del 28 d'abril de 1703, i després de la pertinent autorització de l'Excel·lentíssim Marquès d'Aytona, Senyor del terme de Montpalau, a *“prendre, elegir i deputar a Maria Santíssima de Misericòrdia per protectora y advocada”*, convertint-la així en la patrona de la població, i obligant-se anualment a realitzar-li un *“Vot de poble”*.

Dos segles i mig després, passades dues guerres civils, una nova imatge, i amb molt afany del rector del moment, l'any 1957, va arribar el Decret Pontifici on se li concedia el títol de Patrona del Maresme.

Litografia de Canet del 1818 presidida per la Verge de la Misericòrdia. al cap demunt de la població s'aprecia el primer temple parroquial després convertit en ermita

Imatge de l'antiga Torre de Mar, seu del Consell Municipal de Canet coincidint amb el pas de la pesta bubònica per la població

Bibliografia

Segle XVII, esclat de devoció a Maria Misericòrdia – Antoni Cruanyes – “El Sot de l’Aubó” n° 18, any 2006.

Buidatge de les actes referents al morbo del llibre del Consell Municipal de Canet de Mar – Francesc Verdura.

Estudis sobre el mot Misericòrdia – Francesc Verdura - “El Sot de l’Aubó” n° 32, any 2010.